

A Klimó-gyűjtemény két muzeális kötetének restaurálása

A kulturális kincsek megóvása és folyamatos restaurálása fontos feladatot jelent az egyes könyvgyűjtemények fenntartói, így a mai Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának vezetése számára is. A folyamat hatékonyságát biztosítandó a pécsi egyetem tíz éve tartó együttműködés révén a Baranya Megyei Levéltár restauráló műhelyében készített el a muzeális kötetek szükséges javításokat. Az Egyetemi Könyvtárban őrzött, 1774-ben nyilvánossá tett püspöki bibliotéka antikva-gyűjteménye 582 művet számlál, és közülük 395 olyan van, amely nem szerepel az Országos Széchényi Könyvtár antikva-katalógusában.¹ Ezek között – állapotukat tekintve – nagyszámú, a használat során megrongálódott darab. A bemutatott két restaurált kötet is ezen állomány része. Jelen tanulmány egy egész bőr és egy egész pergamen kötés restaurálásának munkálatait mutatja be, a történeti készítés-technika leírásával.

Az Sz. Zs.X.20 jelzetű kötet

Kötetleírás

Az antikvák egyik jeles darabja Vramecz Antal *Postilla na vsze leto po nedelne dni vezda znouich szpraulena szlouenszkim iezikom. (...)* című munkája. A mű jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtárának kezelésében levő Klimó Könyvtár Szepesy-termében található Sz.Zs.X.20 jelzet alatt.

A 16. században készült munka előtörténetéről annyit tudhatunk, hogy Johannes Manlius (Mannel) vándor könyvnyomtató és könyvkereskedő Németújvárról Varasdra költözése után, 1586-ban nyomtatta ki Vramecz Antal horvát nyelvű postilláját két kötetben: az egyik kötet a vasár- és ünnepnapokra szóló evangéliumok magyarázatait, a másik kötet a szentek ünnepeit tartalmazza.² A kötet címlapjának metszett keretében a négy evangélista látható a Biblia írása közben. A metszet alsó részén a „H. V.” monogram valószínűleg a metszet készítőjének nevét rejti. Ezt a keretdíszet használta Manlius az 1584-ben, Németújváron nyomtatott Beythe István-féle postillák címlapjánál is.³

A Klimó Könyvtár Sz.Zs.X.20 jelzetű kötetek csak a vasár- és ünnepnapokra szóló postillákat tartalmazza. A mű könyvtárba kerülésének körülményei nem ismertek: a Klimó Könyvtár katalógusai közül sem az 1779-es Koller József-féle katalógusban⁴, sem az 1833 és 1835 között keletkezett Vojdás János és Gradwohl Eduárd által készített lajstromban⁵ nem szerepel. A Szepesy-teremben való elhelyezése – a Zs jelzetű polc – arra enged következtetni, hogy Szepesy Ignác püs-

¹ MÓRÓ 2001/b. 108.; SOLTÉSZ–VELENCZEI–SALGÓ 1990.

² A szerző és nyomdász 1578-ban már dolgozott együtt, amikor Vramecz Antal Krónikáját Manlius laibachi nyomdájában megjelentette. GULYÁS 1931. 215.

³ FITZ 1967. 262.

⁴ KATALÓGUS 1779.

⁵ KATALÓGUS 1833–1835.

pök⁶ halála után került a könyvtár állományába. Az Országos Széchényi Könyvtár antikva-katalógusa nem tünteti fel.⁷

A possessor-bejegyzésekből némi információt kaphatunk a kötet korábbi sorsáról. Az első előzéktükrön egy német nyelvű, leltárszerű lajstrom található, a háttáblájára kiragasztott előzéktükrön pedig Marya Johanna de Rattkay nevét olvashatjuk.

Készítés-technika és állapotleírás

A kötet kötése egészpergamen, amelyhez egy „feleslegessé vált” nyomtatott pergament használtak fel. (1. kép) A kötéspergamen belső oldalát – ellentétben a pergamenkötések készítésére jellemző eljárásokkal – nem alapozták és papírral sem bélelték ki. A táblák helyére papírlapokat ragasztva készítették el a kötést. A könyvtestet három barna bőrbordára varrott ívekből alakították ki. A gerincet a bordák között, kéziratos pergamen szalagokkal kasírozták le, amelyeknek végeit a táblák belső oldalára ragasztották. Az oromszegők elvesztek, fejnél és lábnál, a gerincen a pergamen is hiányos. A bőrszíjakat a kötés nyílásán kívül áthúzták és a táblák belső oldalán ragasztották le. A sarkok átlapoltan behajtottak. Az előzések fehér merített papírból készültek, amelyekből csak a táblára kiragasztott tükrök maradtak meg.

A kötés anyagai károsodtak: a kötésként használt nyomtatott pergamenfelületen a szennyeződések egy egységesen sötét, barnás tónusú réteget képeztek. A deformálódott, gyűrött felületen a kopások alkotják a világosabb részeket. A nyomtatáshoz használt cinóber- és koromtartalmú pigmentek kopottak voltak.⁸ A táblaéleken, a nyílásban, továbbá a gerincrészen hiányok és szakadások voltak láthatók. A bőrbordák elrepedtek, morzsálódtak, a fűzés több helyen lebomlott. Rovarrágásra utaló nyomokat a táblák belső részén találtam.

Restaurálás

A kötés pergamen-anyagát és a táblatükröket szárazon, rádiózással tisztítottam meg, a lapokról a poros szennyeződést ecsettel és porszívóval távolítottam el. A megbomlott fűzést lebontva, a kötéséből ívenként emeltem ki a lapokat. (2. kép)

A pergamenkötést különválasztva könnyebben el tudtam végezni az elemekre bontást. A táblatükrök felemelése után vált láthatóvá, hogy a táblák anyagát nyomtatott lapokból, ragasztva alakították ki. A kiszáradt ragasztó-, pergamen-, és papíryananyagok lágyítását magas páratartalom kialakításával sikerült elvégezni.⁹ (3. kép)

Többszöri nedvességpótlás és várakozási idő után a papírlapok rétegenként elváltak egymástól, majd magától a pergamentől is. A papírlapokat fóliára he-

---

⁶ Báró Négyesi Szepesy Ignác 1828 és 1838 között állt a pécsi egyházmegye élén. Az ő személyében a püspöki könyvtár „második alapítóját” tisztelhetjük.

⁷ SOLTÉSZ-VELENCZEI-SALGÓ 1990.

⁸ KASTALY 1994. 23., 37.

⁹ BEŐTHYÉ NYELVÉNY 1992. 38.

lyezve a ragasztóanyag nagy részét a felületről felemeltem, majd vizes áztatással fejeztem be a tisztításukat. A szárítást követően a hiányok pótlása cellulózrosttal, kézi papíröntéssel készült, az Országos Széchényi Könyvtár Hold utcai restauráló műhelyében. (4. kép)

A pergamen felületéről a ragasztóanyagot csak több lépésben sikerült eltávolítani, mivel a vízpárától duzzadt enyv és pergamenbőr a száraz levegőn gyorsan leadja a nedvességet. A tisztításához megpróbáltam alkoholos oldatot is használni, de kevesebb eredményt értem el, mint a duzzasztással. A pergamenlapot poliészter anyagok és gyapjúfilc között lenehéztve lassan szárítottam, majd a nagyobb hiányokat két oldalról ragasztott japán rostpapírral pótoltam, végül a beszakadt részeket aranyverő-hártyával ragasztottam le.

A könyvtest vizsgálatával nyilvánvalóvá lett, hogy a merített papírra nyomtatott lapok ujjnyomoktól szennyezettek, vízfoltosak, a széleken szakadozottak. Radírozással szárazon tisztítottam a lapszéleket, majd nedves tisztítással a vízfoltok halványítása következett. Szívópapírok többszöri cseréjével végeztem a szárítási munkafolyamatot. A szakadások összefogása, a hiányok pótlása és a meggyengült laprészek javítása japán rostpapírral készült, ragasztóanyagként pedig metil-cellulózt használtam. (5. kép) Ingres-papírból új előzékeket szabtam, majd timsós cserzésű disznóbőrből bordákat és oromszegés-alapokat készítettem. Az íveket lencérnával a bőrbordákra fűztem fel, majd két színnel varrott oromszegést készítettem. A könyvtestet faprésben rögzítve, a bordaközöket japán rostpapírral leragasztottam.

Az új kötőpergamen belső oldalára kimértem a méreteket, felragasztottam a gerinclemezt, majd a segédvonalak mentén simítócsonttal méretre hajtogattam a borítót. A pergamen kötéstábláit savmentes kartonból szabtam, a helyükre illesztettem és a beütéseket keményítővel leragasztottam. A nyílásban a bordák és az oromszegélyek végeit átfűztem, majd ragasztással rögzítettem a tábla belső oldalán. (6. kép) A pergamen gerincen a bordák helyét csontozással hangsúlyoztam. Az előzékek és eredeti táblatükrök kiragasztása után a kötetet lenehéztve szárítottam. A kötet részére gerincrészen nyitott védőtokot készítettem savmentes kartonból.

Töredékek

A táblákból előkerült töredékek adatai: négy 207 x 153 mm nagyságú lap és két ívlap 208 x 312 mm, összesen nyolc darab papír, amely mindkét oldalon nyomtatott. A kötés szétbontása révén mérhetővé vált a pergamen – liturgikus szöveget hordozó – töredéke, amely 307 x 432 mm volt. (7. kép)

A papír- és pergamen töredékek részére savmentes kartonból védőborítékok készültek. Azonosítás céljából a töredékeket az Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Széchényi Könyvtár Régi Könyvészeti Emlékek Kutató Csoportjának adtam át.

Az Y.XIII.24 jelzetű kötet

Kötetleírás

A második antikva két művet tartalmazó kolligátum kötet, ezek a reformáció egyik neves lutheránus teológusának, Philipp Melachtonnak a tollából származnak.¹⁰

Az első a *Nova scholia Philippi Melanchtonis in Proverbia Salamonis adiusti pene commentarii modum conscripta* címet viseli. Melanchtonnak az ószövetségi Példabeszédek Könyvéhez fűzött kommentárjait első ízben Johann Setzer adta ki 1525-ben Hagenauban. A mű népszerűségét mutatja, hogy német nyelvterületen a 16. század folyamán majd minden évben megjelent. A Püspöki Könyvtárban fellelhető példányt 1538-ban Schwäbisch Hallban nyomtatta Peter Braubach¹¹. A mű a Széchényi Könyvtár antikva-katalógusában nem szerepel.¹²

A kolligátum második része a *Defensio coniugii sacerdotum pia et erudita, missa ad regem Angliae, collecta a Philippo Melanchtone. – Adespota: Refutatio abusuum Coenae Domini. – Erudita et utilis disputatio de potestate Pontificia* című, amely 1540-ben Strassburgban került ki a nyomdából.

A kötet könyvtári jelzete Y.XIII.24, amely a kötet Hártya-terembeli helyét jelöli. A gyűjteménybe való bekerülésének körülményei nem ismertek, de Klimo György beragasztott címeres ex librise az 1754-es évet tünteti föl. Az 1779 évi – Koller József által készített – katalógusban már szerepel. Az eredeti helyén, a püspöki palotában a korábbi jelzete az A.VIII.35 volt.¹³

A kisméretű antikva betűkkel nyomtatott könyv címlapján a mű címe, a kiadás helye és évszáma metszettel díszített keret közepén lett feltüntetve; a keret alsó részén az 1533 évszám szerepel. Az előzéken több tulajdonos kéziratos bejegyzése található. A nevét évszám nélkül beíró tulajdonos – Philippus Stumpf – rossz kívánsága: „*Qui rapit hunc librum, raptant sua niterna corni*”, azaz „aki elveszi ezt a könyvet, annak hollók vegyék el a szeme világát”. Ez egy gyakran előforduló védőformula volt a könyvtolvajok ellen. A további tulajdonosokról is kapha-

---

¹⁰ Philipp Melanchton (1497–1560) német humanista és reformátor, lutheránus teológus, egyházszerző, a reformáció első nemzedékének jelentős gondolkodója. Heidelbergi és tübingeni tanulmányai után 1518-tól a wittenbergi egyetemen tanított. Luther barátja, és Kálvint is személyesen ismerte. Részt vett az evangélikus egyház tanításait összefoglaló ágostai hitvallás megalkotásában. Munkáiban a protestáns felekezetek közötti békeség létrehozásán fáradozott, bibliamagyarázatai történeti, filozófiai és etikai ismeretek gazdag tárházai. Fő művei Wittenbergben jelentek meg, ahol 1518-tól haláláig élt. ADB 1990. 741–745.

¹¹ Peter Braubach (1500–1567) 1528-ból a wittenbergi akadémia diákjaként említi a források. 1529-től Hagenauban Johann Setzer műhelyében volt faktor, Setzer halála után 1532-ben átvette a műhelyt, itt négy év alatt 60 könyvet készített. 1536-ban Johann Brenz reformátor hívására Schwäbisch Hallba települt át. 1540-ben a nagyobb forgalmú Frankfurt am Mainban szerzett polgárjogot és létesített nyomdát. Műhelyéből zömmel a klasszikus ókori szerzők művei kerültek ki (köztük nagy számú görög és héber betűs kiadvány), továbbá a reformációt megalapozó kortársak írásai. Melanchton is baráti kapcsolatban volt vele, elismerően szólt műveltségéről. ADB 1955. 539.

¹² SOLTÉSZ-VELENCZEI-SALGÓ 1990.

¹³ Az előzék belső oldalán kézzel bejegyezve.

tunk némi információt: „*Hunc librum emit Bartholomaeus Paufflerus ab Georgio Hüglero Dommersfeldensi... 1550*” – „*W.G.W. 1555*”.

Készítés-technika és állapotleírás

A Melanchton-mű kötése barna borjúbőrből készült, vaknyomásos díszítése a német reneszánsz kötések jellegzetes stílusjegyeit mutatja. A könyvtáblák nyomása azonos elrendezésű és görgetővel készült. A görgetőkön figurális ábrázolások láthatók felirattal és évszámmal: a külső mezőben PAUL és PETR feliratos a nyomás 1538 évszámmal, az alakos ábrázolások is Péter és Pál apostolokra tesznek utalást. A középmezőben a megszemélyesített erények ábrázolására pedig a CARIT és a IVSTICI felirat enged következtetni.¹⁴ A táblakötő szalagok hiányoztak, helyüket a táblákon lyukasztóval készítették elő. A könyvtestet három dupla bordára varrott ívekből alakították ki. Az oromszegések, valamint az utolsó bordamezőről gerincbőr is hiányozott. (8. kép)

Restaurálás

A kötésbőrön a szennyeződések beültek a nyomás mélyedéseibe, a felületeken repedések és kopás volt látható. A nyílásban a bőr elszakadt, a gerincbőr levált a bordákról, a táblák és a könyvtest különváltak. Az előzékek a könyvtestről, a táblával együtt leszakadtak, de a kéziratos pergamencsíkok mindkét tükör alatt megmaradtak. A bordaközöket pergamennel kasírozták megerősítés céljából; az elszíneződött pergamen szintén kéziratos, másodlagos felhasználású.

A kötés bőrányagát és az előzékeket radírszivaccsal tisztítottam, majd a tábla tükröket – közvetett nedvesítést alkalmazva – felemeltem a könyvtáblákról.

A bőrborítás szárazon levált a táblákról. A kötés elemekre bontásával láthatóvá vált, hogy a papírtáblákat régebbi nyomtatott lapok összeragasztásával alakították ki, ezeket vizes oldatba áztatva, a híg enyvvel ragasztott lapok elváltak egymástól. (9. kép) A papírányagon a bőrrel érintkező részen keletkezett barna elszíneződések tisztítás után is megmaradtak.

A kötésbőrt színoldalról likkerrel tisztítottam, majd szívópapírok között lenehéztve, lassan szárítottam¹⁵. A bordaközökről a pergamen-kasírozást metilcellulózos duzzasztással leválasztottam, a megduzzadt ragasztóanyagot a felületről letisztítottam.

Az előzékek alól és a bordaközökből felemelt, kiszáradt, merev pergamen anyagokat vízpermettel nedvesített szívópapírok és filc között lágyítottam, majd filcek között lenehéztve szárítottam.

A nyomtatott könyvlapok anyaga merített papír, amely a lapszéleken szennyezett, szakadozott, vízfoltos volt, továbbá az első és utolsó ívek lapjain szúrágástól hiányosak. (10. kép) A könyvtest fűzésének lebontását követően a papírányag száraz tisztítását – főleg a lapszéleken – radírozással végeztem, a radírmorzákat és a poros szennyeződésekelt ecsettel eltávolítva. A nedves tisztítást lágy-

¹⁴ ROZSONDAI-SZIRMAI 1992. 15.

¹⁵ FEHRENTTEL 1998. 20.

vizes áztatással végeztem el. A papíryanag szárítása szívópapírok többszöri cseréjével történt meg. A szakadások javítása, a hiányok pótlása és az ívek külső lapjainak megerősítése vékony japán rostpapírral készült el. (11. kép) A ragasztáshoz természetes alapú ragasztóanyagot, metil-cellulózt használtam. Az eredeti táblatükör alá Ingres-papírból megerősítő lapot és betáblázó csíkot készítettem. A kijavított és megerősített lapokat az eredeti készítés-technika szerint, új bordákra, lencsérnával újrafűztem. Az oromszegélyeket vászon alapra két színnel varrtam fel. A száraz- és nedvestisztítási munkafolyamatok elvégzésénél Királyné Rózsa Katalin, a Pécsi Tudományegyetem könyvkötője segítette a munkámat.

A könyvtestet faprésben rögzítettem, majd a bordaközöket japán rostpapírral kasíroztam az enyhén gömbölyített gerincre. Kasírozott kartonból új papírtáblákat szabtam, végül az eredeti bőr gyenge állapota miatt új egészbőr kötését készítettem. A növényi cserzésű kecskebőrt fémkomplex színezékekkel színeztem az eredetihez hasonlóra. (12. kép) A tisztított bőryanagokat – a ragasztáshoz búzakeményítőt használva – visszahelyeztem a korábbi helyükre. A táblakötő szalagok pótlásához növényi cserzésű bőrt használtam, amelyet a lyukasztott táblákon átfűzve, ragasztással rögzítettem.¹⁶ A kötet részére gerinccszen nyitott védőtokot készítettem savmentes kartonból. (13. kép)

Töredékek

A korabeli táblák készítéséhez 10–10 papírréteget ragasztottak össze feleslegessé vált, nagyméretű nyomtatott lapokból. Az előkerült töredékek mérete 145 x 98 mm.

A két darab pergamen töredék mérete 144 x 30 mm, a gerincről felemelt darabkák mérete 17 x 27 mm, illetve 27 x 27 mm. A kötésből előkerült nyomtatott papír- és kéziratos pergamen-töredékek restaurálás után védőborítékban kerültek elhelyezésre. (14. kép) Az azonosításhoz szintén a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Széchényi Könyvtár Régi Könyvészeti Emlékek Kutató Csoport segítségét kértem.

Mindkét könyv kötéséből viszonylag nagy számban kerültek elő pergamen és papír-töredékek, kéziratosak és nyomtatottak is. A restaurálás után ezek is további kutatási lehetőséget kínálnak. Állapotuk miatt az itt leírt két kötet korábban korlátozottan volt használható. A restaurálási munkák befejezésével a két antikva ismét megújult állapotában várja a tudományos kutatókat.

---

¹⁶ Ezúton szeretném megköszönni az Országos Széchényi Könyvtár restaurátorainak a munkámhoz nyújtott konzultációs segítségüket.

IRODALOM

- ADB 1955   Allgemeine deutsche Biographie. Hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Berlin, Duncker-Humblot. 2. Bd. 1955. 539.
- ADB 1990   Allgemeine deutsche Biographie. Hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Berlin, Duncker-Humblot. 16. Bd. 1990. 741–745.
- BEÖTHYNÉ KOZOCSA 1992   Beöthyné Kozocsa Ildikó: Középkori pergamen kéziratok konzerválási eljárásainak kutatása és fejlesztése. (Az OSZK Füzetei 3.), Budapest, 1992.
- SOLTÉSZ–VELENCZEI–SALGÓ 1990   Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana asservantur. Composuerunt Elisabetha Soltész, Catharina Velenczei, Agnes W. Salgó. I–III. kötet, OSZK, Budapest, 1990.
- FEHRENTHEIL 1998   Scripta Manent. A papír- és könyvrestaurálás műhelyitkai. (Szerk.) Fehrentheil Henriette. Budapest, 1998.
- FITZ 1967   Fitz József: A magyarországi nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem története. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.
- GULYÁS 1931   Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. OSZK, Budapest, 1931.
- KASTALY 1992   A könyv- és papírrestaurálási konferencia előadásai. Budapest 1990. szeptember 4–7. (Szerk.) Kastaly Beatrix. OSZK, Budapest, 1992.
- KASTALY 1994   Kéziratok, nyomtatványok és grafikák író- és festékanyagai. – A könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzetei, (Szerk.) Kastaly Beatrix, OSZK, Budapest, 1994.
- LÖFFLER – KIRCHNER 1935   Lexikon des gesamten Buchwesens. (Hrsg.) Karl Löffler-Joachim Kirchner, Leipzig, 1935. K.W. Hiersemann. 1. Bd. 254.

- MÓRÓ 2001a Móró Mária Anna (Összeáll.): A Pécsi Egyetemi Könyvtárban őrzött Klimó-Könyvtár katalógusa. I. A könyvek szerzői betűrendes katalógusa. (A *Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 1.*) Tarsoly Kiadó, Budapest, 2001.
- MÓRÓ 2001b Móró Mária Anna: A pécsi püspöki könyvtár katalógusai. In: A Klimó-könyvtár a tudományos kutatások szolgálatában. (A *Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 3.*) (Szerk.) Csóka-Jaksa Helga, Pécs, 2001. 101-102.
- ROZSONDAI 1983 Rozsondai Marianne: A könyvkötés művészete. Műhelytitkok, Budapest, 1983.
- ROZSONDAI – SZIRMAI 1992 Rozsondai Marianne–Szirmai János Sándor: A könyvkötés művészete. – A könyvés papírestaurátor tanfolyam jegyzetei, OSZK, Budapest, 1992.

FORRÁSOK

- KATALÓGUS 1760 Bibliotheca Georgij Klimo episcopi Quinque-ecclesiensis... in ordinem digesta, fideli calamo excerpta et necessariis indicibus et catalogis instructa anno MDCCLX. Orig. 456 fol.
- KATALÓGUS 1779 Index librorum Bibliothecae Episcopalis Quinque Ecclesiensis 1779. [Több kéz írása] 418 fol.
- KATALÓGUS 1833–1835 Catalogus alphabeticus auctorum episcopalis publicae bibliothecae Quinque-Ecclesiensis. (Studio et opera Joannis VOJDÁS... ac Eduardi GRADVOHL... 1833–1835.) Tom. I–III.

The Repairing of Two Early Printed Volumes of the Klimo Collection

MÁRTA KIRICS

The preservation and continuous repairing of cultural treasures have always been among the great responsibilities of the maintainers of book collections such as of the leadership of the University Library of Pécs, too. To insure the efficiency of these restorative processes, the University of Pécs, as part of a cooperation project of ten years, sends its early printed volumes, which need reparation, to the Repair Unit of the Archives of the Baranya County Library. There can be found 582 books in the early printed books collection of the library, out of which 395 cannot be found in the Catalogue of Early Printed Books of the National Széchenyi Library. There is a great number of volumes among these which have become damaged over the years as a result of overuse.

This paper presents the repairing processess of two early printed volumes, one of parchment binding, the other one of leather binding.

One of the outstanding pieces of the above mentioned collection is the book entitled *Postilla na vsze leto po nedelne dni vezda znouich szpraulena szlouenszkim iezikom (...)* by Antal Vramecz, a work containing postilla for Sundays and festive days. The volume was published in Varasd in 1586, printed by Johannes Manlius. Its binding is of parchment, partly made up of a piece containing a fragment of a liturgy. (Its shelf number is Sz.Zs.X.20).

The second piece is also an early printed work, a composite volume of two works, written by a famous Lutheran theologian from the Reformation period, Philipp Melanchton. The first piece, entitled *Nova scholia...*, appeared in 1538. The commentaries attached to the Proverbs of the Old Testament were printed by Peter Braubrach. The second work, entitled *Defensio coniugii sacerdotum...*, appeared in 1540 in Strassburg. The leather-bound covers of the composite volume were decorated in the German Renaissance style, with blind stamping. (Its shelf number is Y.XIII.24).

This present study gives a thorough account of the repairing processess of both works. It describes the separation of the bindings into parts, the dry and wet cleaning of the used materials, the completion, restoring, strengthening, as well as the re-sewing of the repaired leaves with the help of the original method, of the materials made of paper. It also gives an account of the different stages of restoring the binding with the use of new leather materials. The fragments found on the paper and parchment pieces offer further possibilities of research.

Képmelléklet Kirics Márta
A Klimo-gyűjtemény két muzeális kötetének restaurálása
című tanulmányához

Az Sz.Zs.X.20 jelzetű kötet

1. kép – Pergamen kötés állapota restaurálást előtt

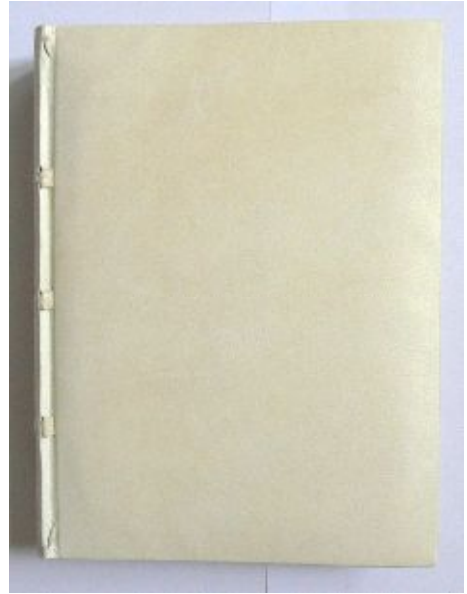
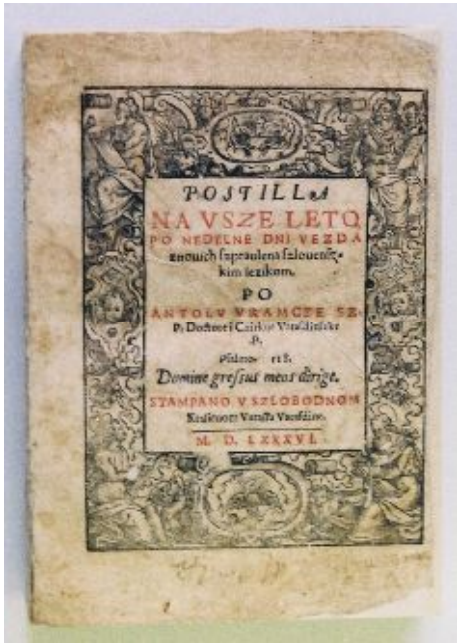
2. kép – Könyvlapok állapota szétbontás előtt

3. kép – Pergamen kötés tisztítás közben

4. kép – Nyomtatott papír töredékek restaurálás után

5. kép – Címoldal kiegészítés után

6. kép – Pergamen kötés restaurálás után

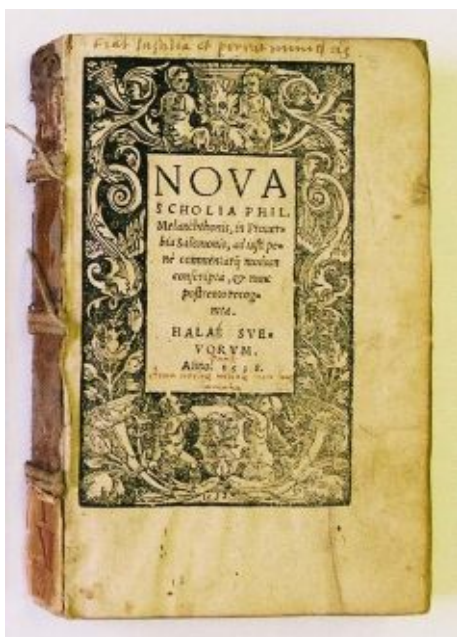
7. kép – Liturgikus töredék kiegészítés után

Az Y.XIII.24 jelzetű kötet

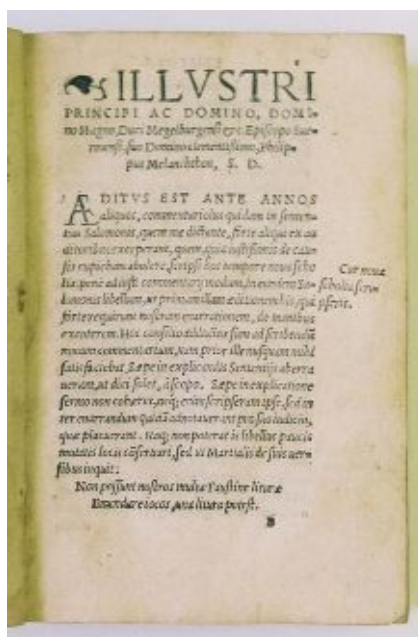

8. kép – Vaknyomással díszített egész bőr kötés restaurálás előtt

9. kép – Nyomtatott töredék

10. kép – Címlap tisztítás előtt

11. kép – Tisztított könyvlap

12. kép – Gerincrész restaurálás után

13. kép – Könyvtábla restaurálás után

14. kép – Kézirat pergamen töredékek tisztítás után